

капіталу за рахунок іноземних і вітчизняних інвестицій. Збільшення високоефективних інвестицій в окремі галузі української економіки є найважливішою передумовою економічного підйому країни і її регіонів.

У вирішенні питання інвестиційного забезпечення структурних перетворень представляється доцільним формування спеціалізованого інституту – Агентства інвестицій і аграрного розвитку, основною метою діяльності якого є залучення інвестицій у сільське господарство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амосов О. Ю. Фермерство як форма, підприємництва в аграрній сфері / О.Ю. Амосов // АгроСвіт. – 2008. – № 8. – С. 4-6.
2. Колокольчикова І.В. Сучасний стан розвитку фермерських господарств // Держава та регіони (серія: економіка та підприємництво). – 2002. – №3. – С. 71-74.
3. Макаренко П.М. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності інтегрованих структур АПК / П.М. Макаренко, Н.К. Васильєва // Вісник Полтавської державної аграрної академії / ПДАА. – Полтава, 2005. - Вип. 3. – С. 134-137.
4. Селянське (фермерське) господарство // Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посіб. / Варналій З.С. – К.: «Знання-Прес», 2002. – С. 95 - 106.
5. Топіха І.Н. Економіка аграрних підприємств: курс лекцій / І.Н. Топіха; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв: Видавничий відділ МДАУ, 2005. – 320 с.

УДК: 330.15:339.9

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Мухіна І.А. – к.е.н., доцент,

Смолієнко Н.Д. – к.с.-г.н., доцент

Хорунжий І.В. – к.с.-г.н., доцент Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Поняття «глобалізація» виникло в сучасній економічній теорії з середини ХХ сторіччя, як відгук на розвиток системи комунікацій, науково-технічного прогресу та капіталізації економіки. Основною характеристикою глобалізації є формування єдиного світового ринку без національних бар'єрів і створення юридичних умов для економічної діяльності всіх країн-учасниць.

У своїй праці «Глобалізація і глобалістика: історія, теорія, практика, персоналії» український учений-економіст В.Власов наводить слова німецького філософа К.Лаперса: «Создав возможность немислимой прежде скорости сообщения, техника привела к глобальному единению. Началась история единого человечества: единой стала его судьба» [1]. Така точка зору і зараз притаманна більшості дослідників. Глобалізація, для них, значною мірою пов'язана з роз-

витком НТП, накопиченням техносфери, підвищенням рівня комунікацій та формуванням світового ринку [2].

Дане явище найчастіше розглядається з точки зору політики, економіки, науково-технічного розвитку, руху народонаселення та інших. Дуже рідко глобалізацію розглядають як певний тип господарських відносин людини з природними ресурсами, тобто еколого-економічної точки зору, і майже відсутні дослідження щодо основного діяча будь-якого економічного процесу – людини: її прагнень та мотивації до тих чи інших дій.

Тому метою даної статті є визначення екологічних і психологічних чинників, через які відбувається процес глобалізації та якими можуть бути його наслідки з точки зору наявних природних ресурсів.

Стан вивчення проблеми. Глобалізація давно привернула до себе увагу науковців, політиків, фінансистів та інших дослідників. Серед них можна відзначити англійського вченого польського походження З.Баумана, німецького соціолога У.Бека, американського політика З.Бжезинського, першого і останнього президента СРСР - М.Горбачова, російського економіста і політолога В.Іноземцева, українських учених: О.Білоруса, В.Власова, В.Сіденко.

Наукові дослідження щодо питань природокористування в умовах фінансово-економічної глобалізації ми знаходимо у працях М.Хвесика, А.Степаненко, О.Гальчука, Й.Дороша.

Однією з найхарактерніших ознак глобалізації є злиття капіталів і зусиль окремих власників (корпорацій, країн) для досягнення економічної мети - збільшення прибутку. Таким чином, можна говорити про організацію економічного союзу та розглядати особливості його формування, розвитку і функціонування. Найпростішими формами такого союзу є акціонерне товариство та кооперативне підприємство. Виходячи з цього, нами були розглянуті праці вчених, які займалися дослідженням теорії та практики даних видів підприємств: В.Зіновчука, О.Крисального, П.Саблука.

Визначення особливостей взаємозв'язку між прагненнями людини, процесами соціальної сфери та станом екології ми знаходимо у працях В.Вернадського, Л.Гумільова, П.Сорокіна та інших.

Завдання і методика досліджень. Основним завданням даного дослідження було визначення причин такого явища, як глобалізація, його місця в сучасній економіці, подальших перспектив даного процесу з точки зору наявних ресурсних можливостей країн-учасниць.

Вивчення причин явища не тільки дасть змогу прогнозувати подальший розвиток подій, а й регулювати його негативні наслідки, спираючись на психологічні особливості та мотивацію головного «двигуна» глобалізації – людини.

Для цього були використані такі види ймовірнісних методів: аналіз історичних процесів, абстрактно-логічний, співставлення, групування тощо.

Результати досліджень. Слово *глобалізація* походить від латинського *globus* - земна куля, глобус. Від нього був утворений англійський прикметник *global* - глобальний, світовий та – *globalization*, перетворення певного явища на світове, що стосується усієї планети [3].

Протягом історичного періоду часу глобалізація заявляла про себе неодноразово. Перші її ознаки відмічаються ще за правління вавилонського царя

Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). Пізніше, під час правління Олександра Македонського, Римської імперії або імперії Чингіз-хана, мільйони людей жили за одними законами, які регулювали їхні правові відносини у побуті, господарюванні, торгівлі.

Як бачимо, глобалізація пов'язана з військовими захопленнями та створенням імперії на всій завойованій території. Після розпаду імперії відбувається зміна устрою у суспільстві і процес глобалізації переривається. Тобто, ми можемо говорити про його циклічність.

Більшість дослідників вважають сучасним етапом початку процесу глобалізації економіки епоху великих географічних відкриттів, які відбувалися саме як військовий захват територій. Подальший розвиток процесу - створення перших міжнародних торговельних організацій – ряду Ост-Індських компаній, які виникли майже одночасно в країнах Західної Європи [4].

Наукові дослідження дають змогу охарактеризувати глобалізацію як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Наслідками цього процесу є:

- міжнародний поділ праці;
- значне розширення бізнесового простору, який вийшов за межі окремої держави і став транснаціональним;
- створення політичних та економічних союзів і, одночасно, регіоналізація управління;
- міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських і виробничих ресурсів;
- стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів;
- комерціалізація культури [1,3].

У результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається зростання як кількості спільних проблем для груп держав, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів.

Відносно самого явища, ми знаходимо і палких прихильників, і опозиціонерів. Серед позитивних наслідків глобалізації найчастіше називають процес розповсюдження інформаційних технологій, продуктів і систем в усьому світі, який несе за собою економічну та культурну інтеграцію. Прибічники цього процесу вбачають у ньому можливість подальшого прогресу за умови розвитку глобального інформаційного суспільства [5].

Частка найбільш палких прихильників глобалізації економіки говорить про те, що дане явище створює умови формування єдиного економічного простору. Наслідками даного процесу є нівелювання в майбутньому державних структур, що приведе до утворення глобального соціоноліту з єдиним наднаціональним центром управління – світовим урядом [6].

Прискорення темпів глобалізації привело до виникнення у світі опозиційного до неї політичного руху - антиглобалізму. Опоненти попереджають про небезпеку глобалізації для національних культурних традицій, поглиблення соціальної нерівності та деградацію навколишнього середовища [7].

Невдоволення глобалізацією посилюється в усіх країнах, залучених у процес. Так, перенесення виробництва із розвинутих країн у країни з дешовою робочою силою приводить до ліквідації робочих місць і безробіття в роз-

винутих країнах і, одночасно, виснажує природні ресурси у країнах, що розвиваються.

Виходячи з аналізу наслідків глобалізації спробуємо розібратися в причинах самого явища і розглянути перспективи його подальшого існування.

Як уже зазначалося, початком сучасного етапу явища вважається створення перших міжнародних торговельних організацій у XVII сторіччі в Англії, Голландії та Данії, а пізніше – у Франції та Швеції. Всі Ост-Індські компанії – це одночасно перші акціонерні товариства, де одним з основних принципів функціонування є розподіл прибутків і ризиків пропорційно розміру вкладеного капіталу*.

Чому саме виникли такі організації? Історично, це пов'язано зі значним ризиком використання парусних суден, які пливли на пошуки нових земель, скарбів і прянощів. З трьох відправлених суден додому поверталось лише одне, але успішний рейс приносив величезні прибутки. Саме у цей період виникло слово «підприємництво» від французького *entreprendre* - приймати, робити спробу. Термін увів наприкінці XVII століття французький економіст Р.Кантільйон. За його визначенням, підприємництво – це не проста й щоденна діяльність, яка дає змогу отримувати «хліб насущний», а діяльність, пов'язана з надзвичайними прибутками і, одночасно, зі значним ризиком. Таке саме значення має англійське слово *enterprise* – підприємство [9].

Якими були перші підприємці? Усі вони – це успішні купці, які мали власний капітал, бажання його збільшити і готові були для цього ризикнути. Ураховуючи ступінь повернення суден, ризик для кожного поодиноці зростав у декілька разів, тому об'єднання коштів давало можливість хоч і зменшити долю прибутку за умови успіху, але й знизити

долю ризику, тобто стабільність в одержанні доходів.

Вплив Ост-Індських компаній на політику був настільки значний, що вони брали участь у політичних суперечках того часу поряд із державами – фінансово підтримуючи або, навпаки, створюючи економічні перепони [4].

Тобто, ми можемо розглядати акціонерне товариство як найпростішу форму економічного союзу і виділити дві групи чинників, які сприяють його виникненню. Перша група включає:

1) прагнення власника капіталу до максимізації прибутку (одержання матеріальних благ);

2) страх ризику втрати власного капіталу.

Ця група чинників має внутрішню, суб'єктивну природу, бо зумовлені психологічними особливостями суб'єкта підприємницької діяльності.

До зовнішніх - об'єктивних факторів можна віднести:

1) обмеженість обсягу матеріальних ресурсів кожного окремого учасника для досягнення поставленої економічної мети;

2) реальний ризик втрати частини матеріальних благ через природні катаклізми, правопорушення, політичні та економічні зміни (рис. 1).

* Капітал – це накопичений запас матеріальних благ, які залучаються його власником в економічний процес з метою отримання додаткового доходу [8]. Відзначимо, що гроші не розглядаються автором як матеріальне благо, а лише як еквівалент обміну (прим. авт)

Рисунок 1 – Суб'єктивні та об'єктивні фактори утворення економічних союзів

Прагнення людини отримувати додаткові прибутки на вкладений нею капітал стимулює розвиток різних видів підприємницької діяльності. Коли для досягнення поставленої економічної мети власного капіталу однієї людини (організації, країни) недостатньо, то виникає необхідність у додатковому залученні ресурсів зі сторони. Отже, злиття капіталів, створення економічних або політичних союзів свідчить про «слабкість» кожного окремого учасника. Як пише відомий український дослідник кооперативного руху В.Зіновчук: «... з економічної точки зору, кооперація – це процес об'єднання зусиль і ресурсів суб'єктів, зацікавлених у досягненні певних соціально-економічних результатів, які можливо отримати лише, або швидше за допомогою групових дій» [10] (Виділено нами – І.М).

Таким чином, будь-які економічні або політичні об'єднання існують тільки до того часу, поки результати їхньої діяльності задовольняють учасників, а також доки вони володіють достатньою кількістю матеріальних благ для досягнення поставленої мети.

Обидві групи чинників створення економічних союзів мають тісний взаємозалежний вплив. Для того, щоб визначити перспективи подальшого існування такого явища, як глобалізація економіки, розглянемо детальніше екологічну складову цього процесу – наявність матеріальних ресурсів.

Ніхто із дослідників явища не звертає увагу на один із вирішальних факторів виникнення глобалізації – обмеженості ресурсів. Між тим, учені-економісти давно відмітили цю особливість сучасного етапу функціонування економіки [11]. Даний фактор повертає людство до проблеми природокористування, тобто відноситься до екологічних чинників.

Ресурсні можливості – природний обмежувач процесів глобалізації. На це звертає увагу І.Бусигіна, яка відмічає, що паралельно з концентрацією і централізацією економіки відбувається її деконцентрація і регіоналізація, наглядним прикладом якої є Європейський союз [12].

Загальна схема взаємодії чинників процесу глобалізації представлена на рисунку 2.

Рисунок 2 – Взаємодія факторів глобалізації

Рисунок наглядно відображає, що прагнення власника капіталу максимізувати свої прибутки сприяє розвитку і накопиченню техносфери і одночасно виснажує природні ресурси. Розвиток техносфери в умовах обмежених ресурсів – реалії функціонування сучасної економіки. Взаємодія трьох складових сприяла виникненню такого явища, як глобалізація економіки.

На нашу думку, процес глобалізації носить тимчасовий характер, хоч і набагато масштабніший, ніж попередні його прояви. Це явище виникло у певний історичний період, як результат взаємодії суб'єктивних та об'єктивних чинників. Зміна цих чинників відбувається за такими напрямками:

1) різна направленість інтересів, конкурентна боротьба всередині самого економічного союзу та складність управління приводить до його деконцентрації та децентралізації;

2) нерівномірний розподіл ресурсів серед учасників обмежує їхню кількість, а обмеженість ресурсів сфери впливу економічного (політичного) союзу;

4) міжнародний розподіл праці виснажує природні ресурси країн, а міграція робочої сили підсилює цей процес;

5) виснаження ресурсів впливає на мислення людей, змушуючи їх розробляти нові ресурсоощадні схеми взаємодії з природою, тобто обмежувати свої прагнення;

6) уніфікація та монополізація економіки, спрощуючи економічні та соціальні відносини у суспільстві, лишаять систему стійкості. Вони порушують

основний екологічний закон функціонування будь-яких складних систем: чим більше різноманіття елементів вона включає, тим вона резистентніша;

7) історичний досвід свідчить: будь-який економічний союз – нестійка система. Досягнення певних результатів, зміна інтересів учасників та обмеженість ресурсів приводить до його розпаду.

Висновки. За метою функціонування та причинами виникнення міжнародні економічні союзи наближаються до акціонерних товариств. Розгляд особливостей їхнього функціонування дає можливість визначити перспективи існування такого історичного явища, як глобалізація економіки.

Найбільш впливовими за значимістю чинниками глобалізації є психологічні (прагнення власників капіталу максимізувати власні прибутки та страх втрати вкладеного капіталу) й екологічні (наявність ресурсів для реалізації підприємницької ідеї).

Виснаження ресурсів обмежує прагнення людей, примушуючи їх розробляти нові, ресурсощадні схеми природокористування. Тому явище глобалізації носить тимчасовий характер [13] як через ресурсні обмеження, так і через різну направленість інтересів учасників економічного союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Власов В.І. Глобалізація і глобалістика: історія, теорія, практика, персоналії [т.1] /Власов В.І. – К.:ННЦ: «ІАЕ», 2011. – 530 с.
2. Лаперс К. Смысл и значение истории/ Лаперс К.: [пер.с англ.]. – М. [б.и.], 1991. – С. 141.
3. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>
4. Богатуров А. Системная история международных отношений. В 2 томах. — М., 2006.
5. Голобуцкий А., Шевчук О. Судный век: Информатизация, глобализация, терроризм и ближайшее будущее человечества — К., 2004.
6. Бжезинский З. Великая Шахматная Доска. — М., 2005
7. Стиглиц Дж. Ю. Глобализация: Тревожные тенденции. — М., 2003.
8. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента.– Киев: “Ника-Центр”, 1999. – Том. 1. – 592 с.
9. Основы підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. Посібник/ М.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко, В.К. Збарський та ін. – К.: Вища освіта, 2002. 398 с.
10. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – К.: Логос, 1999. С.- 25
11. Батенко Л.П., Загородніх О.А., Ліщинська В.В. Управління проектами: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 231 с.
12. Бусыгина, И. М. Стратегии европейских регионов как ответ на вызовы интеграции и глобализации. М., Интердиалект, 2003
13. Мухіна І.А., Смолієнко Н.Д. Соціальні засади природокористування Таврійський науковий вісник: Зб. наук. пр. № 78, – Херсон: Айлант, 2012. С.155-162